

SWAZILAND

'N EKONOMIESE OORSIG MET SPESIALE VERWYSING NA DIE ROL VAN KAPITAAL IN DIE EKONOMIESE GROEI.*

1. *Inleiding.*

Swaziland kan ekonomies as 'n integrale deel van die Republiek Suid-Afrika beskou word.

In die afgelope tyd is 'n toenemende belangstelling in die ontwikkeling van die ekonomiese potensiaal van Swaziland geopenbaar. Hierdie tendens tree nog sterker na vore as in aanmerking geneem word dat Swaziland 'n groter ekonomiese potensiaal as beide Betsjoeanaland en Basoetoland besit terwyl dit geografies die kleinste Hoëkommissarisgebied is. Die probleem lê dus nie in die soek na die ekonomiese potensiaal nie maar in die skepping van gunstige toestande vir die ontwikkeling van die reeds bekende bronne. Die belangstelling is verder gestimuleer deur die Ekonomiese Sending wat in Julie 1959 aangestel is (in samewerking met die Internasionale Bank vir Rekonstruksie en Ontwikkeling) met die doel om ondersoek in te stel na die bronne en vereiste vir ontwikkeling van die drie Hoëkommissarisgebiede en om aanbevelings t.o.v. moontlike ontwikkeling te maak.

Die doel van hierdie referaat is om 'n algemene oorsig van die ekonomiese struktuur van Swaziland te gee en om, gesien teen die agtergrond van die beskikbare bronnepotensiaal, sekere tendense t.o.v. toekomstige groei te verkry. Vanweë die primêre belangrikheid van kapitaal in die ekonomiese groei van onderontwikkelde gebiede oor die algemeen en in die van Swaziland spesifiek, wil ons 'n kort analitiese bespreking hieraan wy om dit dan weer, tesame met die idee van seksionele of geïntegreerde ekonomiese groei, op die toekomstige ontwikkelingspatroon van Swaziland toe te pas.

Om die nodige informasie te verkry gaan nie altyd te maklik nie. Dit was telkemale die ondervinding tydens ons besoek

* 'n Enigsins verkorte weergawe van die oorspronklike referaat. — Red.

aan die gebied. Die verswyging spruit skynbaar uit politieke oorwegings.

2. *Produksie.*

Die verskillende sektore wat hier in verband gebring word, is landbou, bosbou, mynwese en nywerheidswese. As gevolg van die noue verband van arbeid met produksie sal die bevolking (waaronder die arbeidsmag) ook hier behandel word.

2.1. *Landbou.*

Landbou was en sal seker vir geruime tyd nog die middelpunt van Swaziland se ekonomiese groei bly, omdat dit dié aktiwiteit is waarin die Swazi — inagnemende sy agtergrond en vernuf — die maklikste geïntegreer sal kan word, hetsy groepsgegewys of as individuele produsent. Die logiese stap om die Swazi as 'n boer te ontwikkel is om hom van sy huidige gemaklike stambestaan te beweeg om 'n eie grondbesitter te word en vir die mark te produseer, dus sy onderhoudsekonomie te laat vaar.

Die komplekse patroon van grondbesit in Swaziland is hoofsaaklik die gevolg van historiese gebeurtenisse (aangesien hierdie aspek in die vorige lesings meer breedvoerig behandel is, wil ek net kortliks iets hieroor sê). Aan die einde van 1962 het die Swazi's oor 2,224,482 acres van die totale 4,290,944 acres grond beskik, dit wil sê, 51.84% van die totale gebiedsoppervlakte. Dit verteenwoordig Swazigebiede (1,639,687 acres oor die totale gebied versprei), grond deur die Swazi's aangekoop m.b.v. die Sifa Fund wat in 1946 gestig is om grond van blankes aan te koop en oorbeweiding te voorkom (268,093 acres) en Native Land Settlement areas. Laasgenoemde gebiede bestaan uit grond aangekoop van blankes en kroongrond (meestal in Swazigebied) en beslaan 316,702 acres (1946 Proklamasie No. 2, soos gewysig 1948). Grond wat deur individuele Swazi's, Sendings, Blankes en Asiate besit word, is 45.9% van die totale gebied. (15.5% hiervan is konsessies van 99 jaar). Die gebied wat deur individuele Swazi's besit word, is 22,384 acres of 0.52% van die totale gebiedsoppervlakte. Hierdie klein persentasie laat 'n mens onwillekeurig met die gevolgtrekking dat private grondbesit onder die Swazi's nieteestaande die sterk aanmoediging oor die afgelope aantal jare,

maar slegs nog in die inisiële stadium verkeer. Sodra 'n Swazi egter grond aankoop, word dit in sy naam geregistreer.

Hoewel 'n klein gebied, is Swaziland in vier dele, Hoëveld, Middelveld, Laeveld en Lebomboplato, verdeel. Elkeen van hierdie dele beskik oor fisiografiese en klimatologiese eienskappe wat 'n aansienlike uitwerking op die aard en struktuur van die ekonomiese groei tot dusver uitgeoefen het. Dit is essensieel dat hierdie kenmerke net weer kortliks genoem word. Hierdie geografiese streke lê ewewydig in lengtegrade langs mekaar. Die hoogte van die land daal in trappe van Wes na Oos met 'n daling in die reënval en voginhoud namate die land laer sak in die rigting van die Lebomboberge. Die Hoëveld lê tussen 3500 en 6000 voet bo seespieël en het 'n gemiddelde jaarlikse reënval van tussen 45 en 75 dm. Die terrein is bergagtig en meestal te wisselvallig vir grootskaalse verbouing van oeste. Die Middelveld is tussen 2700 en 1300 vt. hoog, met 'n reënval van tussen 30—40 duim. Die terrein is reëlmatiger en toestande is gunstig vir halfintensiewe boerdery gebaseer op beeste, mielies, kafferkoring, katoen, rys en subtropiese vrugte. Die Laeveld lê tussen 500 en 1000 vt. hoog en die reënval is slegs tussen 20 en 30 duim per jaar. Dit is hoofsaaklik 'n droë bosveldgebied gemeng met soetgrasse. Beeste aard goed in hierdie streek. Afgesien van die produksie van katoen in die vottiger dele is die Laeveld egter oor die algemeen te droog vir die verbouing van landbougewasse sonder besproeiing. Die Lebomboplato lê op 'n hoogte van tussen 1500 en 2700 vt., met 'n gemiddelde reënval van 33.8 duim. Dit is slegs vir ekstensiewe beesboerdery geskik.

Swaziland is een van die beste met waterbedeelde dele in Suidelike Afrika. Die belangrike riviere (veral die Komati in die Noorde en die Usutu wat oor die sentrale dele van die gebied vloei) vloei deur al drie die streke en maak dit moontlik om akkerbouprodukte in die Middelveld en Laeveld te kweek, nieteenstaande die betrokke lae reënval.

Teen hierdie agtergrond moet die landbousektor van Swaziland gesien word.

2.1.1. *Akkerbou en onderhoudeconomie.*

Dit is die basiese onderhousektor van die Swazi. Omtrent

die helfte van die gebiede se boerderygronde dien nog steeds vir onderhoudsbewerking deur Swazi's wat mielies — hulle stapelvoedsel — pampoene, boontjies, grondbone, ens. vir eie gebruik produseer.

Die belangrikste akkerbouprodukte is mielies, kafferko-ring, aartappels, grondbone en verskillende soorte groente en vrugte. Produksie geskied met baie primitiewe metodes met 'n gevolglike lae opbrengs. 'n Uitgebreide program is egter deur die Land Utilization Department in werking gestel om die opbrengs te verhoog en om die Swazi's uit die bestaanse-konomie na produksie vir die mark te beweeg. Dit is 'n belang-rike aspek hierdie, wat nou saamhang met die toekomstige al dan nie geïntegreerde groeistruktuur van Swaziland. Later sal breedvoeriger hierop gelet word.

Mielieprodukte (mielies, meliemeel, gebreekte mielies) is die stapelvoedsel van die Swazi's maar nog nooit kon lokaal genoegsaam geproduseer word om in die behoeftes te voor-sien nie. Baie mielies word jaarliks van die R.S.A. ingevoer. In 1950 is melieprodukte ter waarde van R75,262, in 1955 R120,000 en in 1962 R791,000 ingevoer.

Die drie belangrikste produkte vir die mark geproduseer is katoen, tabak en pynappels. In 1962 is tabak ter waarde van R68,000, katoen R413,000 en pynappels (ingelê) R339,000 uit-gevoer.

Katoenproduksie het veral in die afgelope aantal jare die belangstelling van die Swazi's begin geniet, veral op die grens-gebiede van melieproduksie. Baie van hulle het bv. gedurende 1960 trekkers aangekoop om katoenlande te ploeg. Katoen word veral in die Laeveld en laer Middelveld in die suidelike deel van Swaziland geproduseer. Die katoenproduksie in 1961 — die rekordjaar — was 5297 ton ter waarde van R719,000, waarvan 26% deur Swaziboere geproduseer is.

Die katoenproduksie het egter van droëland na besproei-ingsproduksie begin beweeg. Met nuwe produksietegnieke en peskontrolemiddels word gepoog om die opbrengs per akker baie te verhoog. Verdere eksperimente word by navorsing-stasies gedoen. (Later meer hieroor).

Tabak word hoofsaaklik in die Hlatikulu-Middelveld deur beide blanke- en Swaziboere geplant. Bemarking word deur

die Swazilandse Tabak-Koöperasie wat geaffilieer is met die Sentrale Koöperatiewe Organisasie in die R.S.A. waargeneem. Laasgenoemde organisasie word weer deur die Tabakbeheerraad gekontroleer. In 1960 is 959,000 lb. en in 1961 435,000 lb. geproduseer, waarvan 129,342 en 110,000 lb. respektiewelik uitgevoer is. 45% van die oes in 1961 is deur Swazi's geproduseer. In 1962 is die produksie egter weer verhoog na 592,102 lb. ter waarde van R67,800.

Pynappels het veral sedert 1953 met die oprigting van 'n inlegfabriek by Malkerns in belangrikheid toegeneem. Hierdie fabriek is in 1956 deur die Swaziland Cannery (Pty.) Ltd., waarin die Colonial Development Corporation 'n kontrolerende aandeel het, oorgeneem. Met ons besoek aan hierdie fabriek het dit geblyk dat hier met groot onderbesettingsprobleme te kampe is wat verder versterk word deur die wisselvallige pryse op die wêreldmark. Aandag sal dus aan parallelisasie geskenk moet word, d.w.s. om in die tyd uit produksie ook ander produkte in te lê. Daar is reeds in die rigting van tamaties gedink en in 1962 is 2,311 ton tamaties in vergelyking met 1681 ton in 1961 hier opgeneem. Ongunstige bemerkingstoestande van tamaties laat egter nog twyfel oor die verdere uitbreiding van die inmaakfabriek. In 1962 het die totale oppervlakte onder pynappels op 793 acres te staan gekom. Dit is geskat dat 70 ton ter waarde van R2,000 jaarliks plaaslik verkoop word terwyl 2818 ton aan die inlêfabriek verkoop word vir R39,460.

As gevolg van hersiene ooreenkomste met die Piesangbeheerraad waardeur laer pryse aan produsente betaal word, is in 1962 ongeveer 262 acres piesangs omgeploeg, sodat slegs 351 acres oorgebly het. In 1961 is 1284 ton ter waarde van R69,144 uitgevoer en in 1962 2064 ton teen R57,250 in die Republiek verkoop. Dit toon die geweldige daling in die prys van piesangs. Ongeveer 45 ton is plaaslik verkoop teen R2,873, wat die totale inkome van kwekers op R60,123 te staan bring.

Soos die meeste Bantoes konsentreer die Swazi's ook baie op beesboerdery, aanvanklik meer vir eie gebruik maar 'n tendens word ook geopenbaar om dit meer as 'n kontantinkome te sien, of d.m.v. regstreekse verkoop of d.m.v. die verkoop van melk, bottervet en velle. Hoewel hulle hoofsaaklik op bees te konsentreer, hou die Swazi's ook bokke, skape, perde, muile,

donkies, varke en pluimvee aan. Beesboerdery met al sy nuwe-
 produkte het nog al die jare 'n belangrike bron van inkomme
 vir Swaziland gevorm.

In September 1963 het die voorraad lewende hawe soos
 volg daar uitgesien:

TABEL 1.

Voorraad lewende hawe 1961—1962*

Soort	Totaal 1962	Totaal 1961	Vermeerd. of vermindering
Beeste	543,393	535,376	+ 8,017
Bokke	229,049	219,143	+ 9,906
Skape	42,775	37,764	+ 5,011
Perde	2,464	2,439	+ 25
Muile	788	509	+ 279
Donkies	17,162	16,551	+ 611
Varke	9,964	11,581	— 1,617
Pluimvee	333,557	304,209	+ 29,348

* Swaziland Annual Report 1962.

Nieteenstaande die 43,867 beeste wat in 1962 geslag is en
 waarvan meer as 20,000 ter waarde van R1,273,000 na die
 R.S.A. uitgevoer is, word nog 'n toename van 8,017 in die
 aantal beeste getoon. Bogenoemde syfer van geslagte beeste
 is 8.07% van die totaal wat die hoogste persentasie nog ooit
 aangeteken, verteenwoordig. 21,213 beeste is in 1962 na die
 beheerde markte in die R.S.A. gestuur (16,018 na Durban en
 5,195 na Johannesburg). In die vorige jare is die kwotas wat
 deur die Vleisbeheerraad van die Republiek aan Swaziland toe-
 gestaan is, nie ten volle gebruik nie.

Wat die verdeling van die lewende hawe tussen die ver-
 skillende rasse betref, was die posisie in 1961 soos volg:

TABEL II.

Verdeling van lewende hawe tussen verskillende rasse,
1961.*

Eienaars	Beeste	Bokke	Skape	Perde	Donkies en Muile	Varke	Pluimvee
Bantoe	413,046	215,932	29,340	1,661	16,255	9,939	269,714
Blank	111,699	2,370	7,388	646	679	1,396	31,322
Gekleurd	10,631	841	1,036	132	126	246	3,173
Totaal	535,376	219,143	37,764	2,439	17,060	11,581	304,209

Die voorliefde van die Swazi vir beesboerdery word geïllustreer deur die feit dat hulle in 1961 ongeveer 76% van die totaal besit het.

Wat die neweprodukte betref, is in 1962 239,300 lb. huishoudelike graad botter, 36,771 huide, 19,260 velle, 12,720 lb. wol en 266 ton beenmeel ter waarde van R1,419,000 na die Republiek uitgevoer, wat ongeveer 9.7% van die totale uitvoer van daardie jaar beloop het. As asbestos, die belangrikste uitvoerprodukt, van die totale uitvoere afgetrek word, dan kom hierdie persentasie ongeveer op 14.19% te staan. Dit alles is nog afgesien van die plaaslike verbruik van hierdie produkte wat plus-minus die helfte beslaan. Die relatiewe belangrikheid van hierdie sektor kan nie bepaal word nie, omdat geen nasionale inkomste-syfers beskikbaar is nie, altans dit geld t.o.v. alle sektore.

Die Land Utilization Department het egter verskeie room-afskeierdepots, meestal oor die Laeveld, opgerig wat in 1962 reeds op 126 te staan gekom het. Na sekere navorsing deur die F.A.O. (Food and Agricultural Organization) is oorgegaan tot die grootskaalse gebruik van karringmelk, wat vroeër as afvalprodukte beskou is, as voedsel vir skoolkinders.

Baie probleme word ondervind met veesiektes. In 1962 is 30,089 beeste aan droogte en siektes dood in vergelyking met 23,248 in 1961 en 21,785 in 1960. Dit lyk egter of grootskaalse

* Swaziland Annual Report 1961.

navorsing aan die gang is om die siekte te bekamp. Hartwater is die gevreesde veesiekte in die Middel- en Laeveld. Twee kwartynstasies, een op Manzini en die ander op Goedgegun, word vir die doel asook vir die invoer van bulle onderhou. 585 dipgate en spuitplekke is ook reeds opgerig. Uitgebreide eksperimente word op die proefplaas by Mpisi t.o.v. beesrasse gedoen om sodoende te poog om die gehalte van die beeste te verbeter. 720 proefbeeste is tans op die plaas. (Drankensberger-, Ayreshire- en Frieslandbulle op Ngunikoeie).

Wat die landbou oor die algemeen betref, word baie probleme ondervind met gronderosie, wat hoofsaaklik die gevolg is van oorbeweiding en die verhoogde Swazibevolking. Om die probleme die hoof te bied het die Land Utilization Department met die goedkeuring van die Swazi-owerhede 'n grondbewaringsprogram aangepak waarin d.m.v. grasaanplantings, kontoerwalle, damme ens. gepoog word om verdere erosie die hoof te bied en reeds beskadigde gebied reg te stel.

2.1.2. *Besproeiingslandbou.*

Die waterrykheid van die gebied laat veel moontlikhede vir besproeiingslandbou. Die besproeiingsboerdery op kommersiële basis is 'n ontwikkeling van die afgelope dekade.

Ons wil eers kortliks op die hoof-besproeiingsprojekte let om dan die relatiewe belangrikheid van hierdie afdelings in die landbou te probeer bepaal.

(a) *Swazilandse besproeiingskema.*

Hierdie projek is deur die C.D.C. gedurende 1950 begin en beslaan 105,000 acres tussen die Komati- en Swart Umbuluzirivier. 'n Kanaal uit die Komati voorsien genoeg water vir 20,000 acres met voorsiening vir uitbreiding tot 30,000—35,000 acres.

Die huidige kanaal voorsien water aan die Mhlume (Swaziland) Sugar Co. wat gesamentlik deur Hulett & Sons en die C.D.C. besit word. Laasgenoemde beskik oor 10,000 van die moontlike 105,000 acres besproeibare land. Die maatskappy het 8,500 acres onder besproeiing vir suiker. Tambankulu Estates kan water vir 4,000 acres uit hierdie kanaal kry, terwyl die Swazi's 10 cusecs gebruik vir hulle deel van die suikerkwota (300 acres).

Twee suikermeulens is gedurende 1960 in werking gestel, nl. een by Mhlume in die noordelike bosveld en die Ubombo-meule by Big Bend. Aan elke meule is 'n kwota van 40,000 ton suiker per jaar toegestaan. Volgens 'n ooreenkoms tussen Swaziland en die R.S.A. is 'n kwota van 80,000 ton suiker per jaar tot 1963 aan Swaziland toegeken. In 1962 kon Swaziland egter net 76,889 ton suiker lewer, omdat 6,900 ton (ongeveer 10%) vir plaaslike verbruik gegaan het. Volgens 'n verdere bilaterale ooreenkoms sal 'n kwota van 8½% van die totale suikerproduksie van die R.S.A. en Swaziland aan laasgenoemde vir die periode 1964/65 toegestaan word, wat volgens skatting ongeveer 90,000 ton sal beloop. Hierdie kwota word op 'n sukrosebasis, in verhouding met die oppervlakte, tussen die Mhlume Maatskappy, Tambankulu Estates, C.D.C. en die Swazibevolking verdeel. Met die verhoogde kwota kan die suikerproduksie van Swaziland, waarvoor die potensiaal bestaan, uitgebrei word. Verdere produkte wat in hierdie skema verbou word, is rys en sitrus.

(b) *Big Bend-besproeiingskema.*

Hierdie projek is in die Laeveld aan die Groot Usuturivier geleë en voorsien 10,000 acres met 'n 120 cusec-kanaal van water. Die produksiepatroon is omtrent dieselfde as die in die noorde by die Swazilandse Besproeiingskema en die helfte van die suikerkwota asook rys en sitrus word hier geproduseer. Laasgenoemde het rysproduksie in 'n mate vervang. Die Big Bend-skema is veral verdeel tussen (a) Ubombo Ranches — 18,000 acres met 6400 acres onder suikerriet, (b) REN Syndicate — 2,750 acres met 700 acres onder suikerriet en (c) Crookes Plantations Ltd. — 1700 acres met 500 acres onder suikerriet.

(c) *Malkerns-besproeiingskema.*

Hierdie skema is in 1954 begin en is in die westelike sentrale Middelveld geleë. Dit voorsien water uit die Groot Usutu vir ongeveer 10,000 acres. In die verlede was en tot op datum is rys die belangrikste produk wat hier verbou word. As gevolg van die tipe grond het genoegsame watervoorsiening vir rysaanplanting 'n probleem geword en wil dit voorkom of sitrus stadig besig is om onder hierdie omstandighede rys as

die belangrikste produk te vervang. Dit blyk ook dat 'n groot verskeidenheid vrugte hier geproduseer kan word om die Malkerns-inlegfabriek ten volle beset te hou.

(d) *Ngonini Estates.*

Dit is in die laer-iggende dele van die Piggs Peakdistrik geleë en beslaan ongeveer 1200 acres besproeibare land. In 1952 het hierdie projek langs die Lomatirivier 'n aanvang geneem met 'n kanaal van 4½ myl lank en is 50 cusecs water toegelaat. Aanvanklik is met pynappelproduksie begin, maar met die daling van die piesangmark is sedert 1953 veral op sitrusproduksie klem gelê. Lemoene en piesangs is die hoofprodukte. Piesangs word stadig deur lemoene vervang ook as gevolg van die ineenstorting van die piesangmark.

(e) *Diverse besproeiing.*

Verspreide besproeiing word nog op klein skaal aange-tref, bv. by Kubuta bestaan 'n 6 cusec-kanaal wat water vir ekstensiewe piesaangplanting verskaf en vyf kanale uit die Usutu- en Usushwane-rivier wat vir rysbesproeiing in die Malkerns- en Manzini-gebiede gebruik word.

(f) *Relatiewe belangrikheid van besproeiingsprodukte in die landbousektor in opbrengste gemeet.*

TABEL III.

Suikerproduksie 1960—1962.*

Jaar	Kwota tonne Suiker	Totale Opper-Rietopbrengs per acre ton	Riet: Tonne:	vlakke Acres	Suiker:	Tonne: Waarde van Uitvoer R
1960	40,000	16,811	59	348,852	39,616	2,560,000
1961	80,000	19,000	56	600,000	58,551	3,687,000
1962	80,000	13,500	50	680,000	76,889	5,982,000

* Opgestel uit die Swaziland Annual Reports, 1960—62.

Tabel III toon die suikerproduksie in terme van totale uitvoerwaardes vir 1960—1962 aan.

oppervlakte, opbrengs per acre, tonne riet, tonne suiker en

Die belangrikste sitrusproduserende areas is, soos reeds genoem, die Malkerns-vallei, die Huro-vallei, die Komati- en Usutu-Bosveld, die Ngonini-gebied en die Nsoko-area. Die sitrusproduksie van 1960—1962 word in tabel IV aangedui.

TABEL IV.

Sitrusproduksie 1960—1962.*

Jaar	Aantal bome	% nie in volle drag	Acres	Verkope (Kissies)			
				Jaar	R.S.A. en Lokaal	Uitvoer d.m.v. sitrusbeurs	Waarde R
1960	250,000	90	3160	60/61	133,000	59,000	144,000
1961	278,000	60	2900	61/62	145,000	66,363	223,000 (90% lemoene en pomelo's).
1962	414,138	61	—	62/63	250,000	86,315	264,000 (Lemoene: 245,602 Pomelo's: 140,527 Suurlemoene: 19,452 Lemmetjies: 2,599 Ander: 5,968)

* Opgestel uit Swaziland Annual Report, 1960—1962.

Opmerkings: In die 1961-syfers is 684 ton vrugte ingesluit wat aan die Swaziland Cannery gelewer is.

As ons enigsins 'n idee van die ontwikkelingspotensiaal van die sitrusbedryf wil kry, kan ons slegs noem dat die geskatte jaarlikse waarde van sitrus in 1970 op R5,800,000 beraam is. Die produksie in 1962 het R264,000 beloop. Verder is beraam dat in 1967/68 500,000 kissies vir uitvoer beskikbaar sal wees teenoor die 86,315 in 1962. Vir bemerkingsdoeleindes is die

Swazilandse Sitruskoöperasie met die Suid-Afrikaanse Sitrusbeurs geaffilieer.

Rys, die derde besproeiingshoofproduk, word hoofsaaklik in die Malkerns-gebied verbou, met 'n sekere gedeelte in die noordelike bosveld.

Tabel V. hieronder toon die produksie oor die jare 1960—1962.

TABEL V.

Rysproduksie 1960—1962.*

Jaar	Tonne	Gemiddelde prys per lb.	Opbr. per Acre in lbs.	Waarde Rand
1960	4,550	3.627c	1,612	330,000
1961	4,500	4.644c	1,917	389,000
1962	6,360	5.241c	2,140	640,000

* Opgestel uit Swaziland Annual Reports 1960—1962.

Aanvanklik is alle rys deur individuele boere in die R.S.A. bemark. Pryse en kwaliteit was nie reg nie. Dit is die rede waarom in 1960 slegs 3.627c per lb. verkry kon word (Tabel V.). Om hierdie rede is aan koöperatiewe bemarking en gradering aandag geskenk. Hierdie aksie resulteer in die stigting van die Swazilandse Koöperatiewe Rysmaatskappy Beperk in 1961. Dit het meegebring dat kollektief opgetree kon word (eenkanaal-bemarking is verpligtend vir Manzini- en Mbabane-distrik) en in 1961 en 1962 gemiddelde pryse van 4.644c en 5.241c respektiewelik verkry kon word, nog op 'n stadium toe invoerkontrole t.o.v. rys in die Republiek ingestel was.

Ander besproeiingsprodukte is tamaties, waarvan die produksie sedert 1960 gestyg het, nl. van 46 ton in 1960 tot 2374 ton in 1962. Ook word piesangs en ertappels op redelike skaal verbou.

2.1.3. *Bemarkingsinstellings vir landbouprodukte.*

Daar bestaan verskeie instellings, meestal koöperasies, wat die bemarking van hulle landbouprodukte waarneem. Hierdie

instellings is meestal met een of ander dergelike instelling in die R.S.A. geaffilieer, omdat dit hulle belangrikste uitvoergebied is.

(1) Georganiseerde bemarking van tabak word deur die Swazilandse Koöperatiewe Tabakmaatskappy in affiliasie met die Sentrale Tabakkoöperasie in Suid-Afrika onder kontrole van die Tabakbeheerraad gedoen.

(2) Sitrus word deur die Swazilandse Sitruskoöperasie in affiliasie met die Suid-Afrikaanse Sitrusbeurs bemark.

(3) Rysbemarking word waargeneem deur die Swazilandse Koöperatiewe Rysmaatskappy, wat in 1961 gestig is.

(4) Mielies word deur die Swaziland Milling Co. bemark. Hierdie instelling het ook invoer sowel as plaaslike aankope en die maal van mielies aanvaar binne 'n raamwerk van pryskontrole deur die regering.

(5) Daar bestaan nie verdere georganiseerde bemarkingsinstellings vir bepaalde produkte nie, maar landboubeamptes help die Swaziboere om hulle surplusprodukte te versend.

2.1.4. *Landbounavorsing en -opleiding.*

Om die Swazi van sy bestaansekonomie na produksie vir die mark te beweeg is navorsing en opleiding essensieel.

Sedert die proefplaas van die Empire Cotton Growing Corporation in 1945 gesluit is, het 'n tydperk van ongeveer 15 jaar verloop voordat weer in die rigting beweeg is. Verdere ontwikkeling in besproeiingskemas en die herhaalde mislukings van landbouondernemings het navorsing gestimuleer. Met die finansiële hulp van die Colonial Development and Welfare Fund is in 1957 'n begin gemaak met 'n nuwe navorsingskema.

Landbounavorsing in Swaziland berus hoofsaaklik by 'n sentrale stasie naby Malkerns in die Middelveld, 'n substasie in die Laeveld naby Big Bend en vier distriksproefplasies. By Malkerns word veral navorsing op die gebiede van sitrus, rys, pynappels, tropiese vrugte, groente, mielies, ens. gedoen, terwyl by Big Bend hoofsaaklik op besproeiingsprodukte asook gedeeltelik op katoen gekonsentreer word. Diverse navorsing word op die distriksproefplasies onderneem.

Hierdie navorsingsdienste het 'n groot invloed op die boerdery gehad en boere is baie gretig om informasie te verkry en metodes te bespreek om die produktiwiteit van die landbou te verhoog. Omdat Swaziland nie veel bewerkbare grondoppervlak vir landbouprodukte het nie, is dit dus uiters noodsaaklik dat ernstige aandag aan die verhoging van produktiwiteit geskenk word.

Die Department of Technical Coöperation is nou in samewerking met die Empire Cotton Growing Corporation besig om 'n vergrote proefneming betreffende katoen te doen. Ook word ernstige navorsing aan die bestryding van suikerrietinsekte gewy. Verdere navorsing word ook onderneem t.o.v. bestuur van plase, arbeidsvereistes by sekere produksieprosesse en metodes om lewende hawe en oesproduksie in 'n stabiele sisteem te integreer.

Opleiding geskied hoofsaaklik by Mdatshane en Mpisi. Elementêre landbouopleiding word hier verskaf. Verder is R540,000 van die United Kingdom Committee of the Freedom from Hunger Campaign ontvang vir die oprigting van 'n landboukollege waar standaardlandboudiplomas verwerf kan word.

As belangrikste kommunikasie-middel bestaan daar die Swazi-boerevereniging met 3,907 lede. Hulle tree kollektief op in sake soos die opberging en verspreiding van kunsmisstowwe, ens. Verder bestaan daar nog die Swazilandse Skouvereniging en die Suidelike Swazilandse Skouvereniging wat jaarliks skoue op Manzini en Goedegun respektiewelik hou.

Die verhoogde invoer van kunsmisstowwe gee ons 'n idee van hoe d.m.v. wetenskaplike boerderymetodes getrag word om die produktiwiteit te verhoog. In 1955 is R40,000 en in 1962 R872,000 se kunsmisstowwe ingevoer.

2.1.5. *Gevolgtrekking t.o.v. die landbou.*

Omdat geen nasionale inkomste-syfers bestaan nie kan die relatiewe belangrikheid van hierdie sektor in die volkshuishouding nie bepaal word nie. Tog kan met die bespreking tot sover 'n idee gevorm word van die rol wat die landbousektor van Swaziland nie alleen t.o.v. die onderhoude-ekonomie speel nie, maar ook in die uitvoerhandel (sien uitvoertabel). Verder moet net bygevoeg word dat die landbou die sektor is wat

die belangrikste aandeel in die ideale geïntegreerde ekonomiese groeistruktuur sal moet neem. Vir hierdie doel is landbounavorsing en opleiding van primêre belang (later meer hieroor).

2.2. *Bosbou.*

Sedert die Tweede Wêreldoorlog is drie groot plantasies van Denne en Eucalyptus in Swaziland, hoofsaaklik in die Hoëveld, aangeplant. Die groeitempo van bome in Swaziland is onder die hoogste in die wêreld. Dit neem bv. vir pulphout 15 jaar om te roteer, terwyl dit in die Skandinawiese lande en Duitsland ongeveer 40—50 jaar duur.

Die bosbousektor het geweldig vinnig uitgebrei sodat die totale oppervlakte onder plantasies oor die afgelope 10 jaar verdubbel het. Vergelyk hieronder:

1953	—	100,000 acres.
1954	—	122,000 acres.
1955	—	149,000 acres.
1956	—	159,000 acres.
1957	—	163,000 acres.
1958	—	190,000 acres.
1959	—	
1960	—	
1961	—	201,300 acres.
1962	—	222,000 acres.

Die bosbousektor word feitlik deur drie groot bosbou ondernemings, nl. Usutu Forests (die grootste), Peak Timbers Ltd. en Swaziland Plantations beheer.

(i) *Usutu Forests.*

Dit is die grootste bosbouplantasie en beslaan vandag ongeveer 100,000 acres. Dit is in 1948 deur die C.D.C. geïnisieer in die suidelike gedeelte van die Hoëveld langs die Usuturivier. In Julie 1959 het die C.D.C. in samewerking met Courtaulds Ltd. die Usutu Pulp Co. gestig om 100,000 ton pulp per jaar te produseer. 'n Oppervlakte van 20,000 acres word egter op 'n 30—40 jaar rotasiestelsel vir saaghout gereserveer.

(ii) *Peak Timbers Ltd.* het ook in 1948 met grondaankope begin. In 1960 het hulle reeds 67,000 acres onder aanplanting gehad. Onlangs het hulle 'n volle filiaal geword van Forest

Industries and Veneers Ltd., wat ook 'n tak in Boksburg het. 'n Saagmeule is verder ook in 1958 naby Piggs Peak opgerig.

(iii) *Swaziland Plantations* is deur 'n privaatmaatskappy opgerig en het in 1960 oor 9500 acres plantasies beskik.

(iv) Verskeie kleinere plantasies bestaan, soos die Regeeringsplantasies van 2000 acres by Mdtshane, 3400 acres van die Swazi National Forest wat deur Usutu Pulp Co., beheer word en 700 acres deur Peak Timbers Ltd. beheer ten behoeve van Piggs Peak Village.

Die meeste van die houtprodukte word in halfverwerkte vorm, hoofsaaklik na die R.S.A., uitgevoer. Hierdie uitvoere het vir Swaziland in 1962 'n inkomste van R840,000 besorg.

Swaziland se wattelnwyerheid is vir bemarkingsdoeleindes ook by dié van die R.S.A. geïntegreer. As gevolg van wêreldproduksie is deur die Republiek in 1960/61 kwotas aan die verskillende produsente toegestaan. Dit was vir die nywerheid in Swaziland 'n geweldige terugslag, sodat hierdie hout nou as brandhout en vir boudoeleindes gebruik word.

Oor die algemeen word bosboubedrywigheid goed bestuur. As die wêreldvraag na pulp en saaghout steeds toeneem — soos dit blyk te wees — en indien lokale toestande ten opsigte van vervoer en arbeid bevredigend gehandhaaf kan bly, kan bosbou baie bydra tot die realisasie van die produktiewe potensiaal van Swaziland.

2.3. *Mynwese.*

Die belangrikste mineraalproduksie volgens produksiesyfers vir die tydperk 1955—1962 is asbestos, tin, baryte, diaspore, fluorspar, goud, silwer, yttrotantalite, steenkool, beril en koalin.

Die uitvoer van minerale het in 1962 ongeveer 2.6% van die totale uitvoer bedra en indien asbestos uitgelaat word, daal die persentasie na .45%, sodat benewens asbestos alle ander minerale saam eintlik nie 'n belangrike verdiener van buitelandse valuta is nie.

In die verslag van die Ekonomiese Sending wys hulle daarop dat minerale 'n verdwynende bate is en beveel aan dat die Swazilandse Regering die inkomste verkry uit belastings en winste van minerale, nie as 'n lopende inkome moet sien

nie maar dit verder in 'n ontwikkelingsfonds moet stort waaruit sekere produktiewe kapitaalbate gefinansier kan word. Dit lyk my 'n versierende beleid te wees, sodat nie in die toekoms met 'n dergelike posisie te doen gekry gaan word soos wat die Republiek nou met die goudmyne aan die Oos-Rand ondervind nie. By verdwynende bates moet nywerheidsontwikkeling vroegtydig gestimuleer word om grootskaalse werkloosheid en „spookdorpe” te voorkom. Volgens die aanbeveling kan hierdie fonds ook vir die skepping van sekere infrastrukture soos verbeterde kommunikasie, opvoedkundige fasiliteite en openbare gesondheidsdienste gebruik word, d.w.s. die verskaffing van sosiale geriewe wat nywerheidsontwikkeling stimuleer.

Voorbereidings vir die myn-spoorwegprojek in Swaziland is nou reeds in die finale stadium voordat met die nuwe ysterertsmyne by Bomvu begin gaan word. Hierdie mynprojek word aangepak deur Swaziland Iron Ore, Anglo American, Colonial Development Corporation en Guest, Keen en Nettleford, wat ook die ontwikkelingskapitaal van R7-miljoen voorsien.

'n Kontrak is reeds met twee Japannese ondernemings gesluit vir die lewering van 12 miljoen ton ystererts teen 'n waarde van ongeveer R80-miljoen oor 'n periode van 10 jaar, beginnende in 1964. Die Japannese behou egter die reg om alle addisionele produksie in hierdie 10 jaar aan te koop asook om die kontrak na afloop van die tydperk te verleng. Daar word verwag dat die myn permanente werkgeleenthede vir 50 blankes en 200 Swazi's sal skep.

Al hierdie aktiwiteite berus op die spoorweg van Bomvu Ridge na Lorenzo Marques, wat in hierdie stadium byna voltooi is. Vanweë sekere onbekende redes is hierdie spoorweg na Lorenzo Marques beplan waar dit ook bv. van Bomvu Ridge na Lothair, 'n afstand van 40 myl, kon gegaan het. Dit sou blykbaar probleme t.o.v. die kapasiteit van die huidige spoorweg na Lothair meebring. Die ander moontlikheid, skynbaar sonder enige probleme, was om 'n lyn na Gollel in Zululand te bou om dan die erts deur Durban te bemark.

Onder die huidige skema bou die Portugese nou die sesmyl-spoorweg van die aansluiting by Goba na die Swazilandse grens. Hulle dra self die koste. Die koste van die ander 40

myl na Bomvu Ridge wat ongeveer R16-miljoen beloop, sal grotendeels deur Anglo American Corporation en die Colonial Development Corporation gefinansier word. Die spoorweg sal aan die Swazilandse Regering behoort, maar die verkryging van die fondse geskied deur die uitreiking van vaste koersobligasies wat dan hoofsaaklik deur bogenoemde twee finansiers opgeneem sal word. Hierdie obligasies sal oor 'n termyn van 16—17 jaar uit spoorwegtariewe afgelos word.

Ten slotte moet opgemerk word dat by Bomvu Ridge 'n geweldige potensiaal van ongeveer 40 miljoen ton ystererts met 'n 64% ystergehalte lê, wat in die toekoms die plek van die minerale in die Swazilandse ekonomie sal verseker. Dit is die feite van een van die aanmerklikste ontwikkelings in Suidelike Afrika. Dit vorm die basis van die verdere ekonomiese groei van die gebied.

2.4. Nywerhede.

Die nywerhede van Swaziland is hoofsaaklik op die landbou, veeteelt en bosbou gebaseer.

(i) *Nywerhede op landbou gebaseer.*

(a) *'n Mieliemeule en moutfabriek in Manzini.* Dit is noodsaaklik dat van hierdie tipe nywerhede opgerig word, want hulle vorm die patroon van verdere nywerheidsontwikkeling deur die oprigting van dergelike eenhede.

(b) *Die Suikernywerheid.* Soos reeds voorheen gemeld, bestaan daar twee groot suikermeulens, die een te Ubombo, in die Big Bend area, en die Mhlume Sugar Co.

(c) *Swaziland Cannery (Pty.) Ltd.* Hierdie inlêfabriek in die Malkernsgebied is in 1960 onder nuwe bestuur geplaas en dit produseer redelik voltyds aan pynappels, tamaties en sitrus.

(d) *Die Tabakkoöperasie.* Waar bogenoemde drie nywerhede as sekondêre of verwerkende nywerhede bestempel word, het ons hier met 'n tersiêre nywerheid te doen. Die koöperasie berg die tabak op, gradeer dit en verkoop dit dan namens sy lede.

Hierdie is maar slegs een van die verskeie vorme van koöperatiewe samewerking in die gebied. Dit is reeds by die bemarkingsinstellings meer breedvoerig behandel.

(ii) *Nywerhede op veeteelt gebaseer.*

Daar bestaan geen sentrale slagpale nie maar slegs 'n romery in Bremersdorp waarheen alle room gestuur word. Verskeie velddepots waar melk geroom word, is ook ingerig. Die Ekonomiese Sending beveel ook aan dat hierdie romery sy fasiliteite moet uitbrei om ook koue opbergingsplek vir vrugte en groente te verskaf. Dit sal onnodige vaste kapitaal-uitleg voorkom en 'n beter benutting van bestaande kapasiteit teweegbring.

(iii) *Nywerhede op Bosbou gebaseer.*

(a) *Die Usutu Pulp Mill.* Die meule is in die Usutu-plantasie aan die wal van die Usutu-rivier geleë en produseer ongeveer 10,000 ton pulp per jaar.

(b) *Peak Timbers Ltd.* het 'n fabriek opgerig vir die vervaardiging van saamgeperste hout. Ongeveer 'n derde van die produksie word na Brittanje uitgevoer en die res na Suid-Afrika. Verder bestaan hier ook nog 'n saagmeul vir die produksie van planke.

(c) *Swaziland Plantations Ltd.* het 'n moderne fabriek opgerig vir die vervaardiging van vrugtekissies om in die steeds uitbreidende lokale vraag te voorsien.

Nywerheidsontwikkeling oor die algemeen sal hierna (paragrafe 4 en 5) in breër perspektief gestel word wanneer dit in die kader van die toekomstige ekonomiese groei van Swaziland geplaas sal word.

2.5. *Bevolking en arbeid.*

Besonderhede hieroor word gegee in die referaat van prof. J. H. Coetzee oor Demografiese en Etnologiese Aspekte van Swaziland.

Die lae opvoedkundige peil van die bevolking wat uit die gegewens blyk, is van belang vir sover dit een van die belangrikste komplementêre faktore in die ekonomiese groei van enige land raak.

In die verslag handelende oor die metodes om lone in Swaziland te reguleer in 1964 uitgebring, toon Whitson die gemiddelde verdienste van Swazi's in 10 bedrywe en bereken ook die minimum maandelikse vereistes per werker per maand. Hierdie gemiddelde inkomste word in Tabel VI aangetoon.

TABEL VI.

Gemiddelde kontantlone vir Bantoes in 10 ondernemings.*

Onderneming	Periode	Bruto kontant- inkomste Bantoe	Werkers in diens 30.9.1963	Gem. loon per kalendermaand
A	Sept. 1963	R77,950	2,901	R26.87
B	Sept. 1963	15,727	1,089	14.44
C	Sept. 1963	5,544	512	10.83
D	Okt. 1963	32,571	2,525	10.89
E	Nov. 1963	28,641	1,948	14.70
F	Sept. 1963	11,284	1,013	11.13
G	Sept. 1963	18,392	895	20.57
H	Sept. 1963	53,570	1,887	28.38
I	Sept. 1963	7,159	285	25.12
J	Sept. 1963	26,557	1,266	20.97
		R277,395	14,321	R19.37

Whitson bereken ook dat die maandelikse vereistes van een werker (slegs voedsel; klerasie, huur, ens. uitgesluit) R25.85 beloop. Op grond van hierdie berekening lui een van die aanbevelings van die verslag soos volg: „... that the minimum wage must be related to the hours of work and the provision of rations and accommodation”.¹⁾

Oor die algemeen kan gestel word dat die produktiwiteit van die gemiddelde Swazi nog baie laag is, en hierdie produktiwiteit moet eers verhoog word voordat lone verhoog kan word — nie die lone verhoog om hoër produktiwiteit te verkry nie.

In die afgelope tyd het 'n groot probleem t.o.v. arbeidsverhoudings ontwikkel. Daar word gehoor van stakings in

* Whitson, H. A.: Report on Methods of Regulating Wages in Swaziland, 1964.

die gebied by Havelock, ens. Ernstige aandag is deur die Swazilandse Regering aan hierdie onluste onder die werkers geskenk. Masjinerie vir onderhandeling tussen werkers en werkgewers is beskikbaar gestel deur die „Industrial Conciliation and Settlement Proclamation” wat in 1963 ingestel is (News from Swaziland, No. 671, April 10, 1963). Met die nodige onderhandelinge kan stakings dus voorkom word.

3. *Handel.*

In terme van 'n ooreenkoms tussen Swaziland en die R.S.A. op 29 Junie 1910, word die gebied vir doeanedoeleindes as deel van die Republiek se Doeaneunie beskou en ontvang 0.149% van die totale doeaneinkomste van die Republiek. Hierdie betaling is bereken op grond van die verhouding waarin die totale doeaneinvorderings van die gebied vir die drie jaar geëindig 31 Maart 1911 tot die totale doeaneinvorderings na die R.S.A. en alle ander koloniale gebiede binne sy grense, bestaan het. Swaziland geniet hier blykbaar 'n finansiële voordeel, want as hierdie berekening op datum gebring moes word sal die verhouding hoogs waarskynlik kleiner wees, omdat die R.S.A. se handelsvolume sedert 1911 baie sterker in verhouding met die van Swaziland toegeneem het. Die bedrag ingevolge hierdie ooreenkoms van die Republiek ontvang, het op 31 Maart 1959 R254,852; 1960 R289,172; 1961 R301,456 en 1962 R280,054 beloop.

Hierdie ooreenkoms maak ook voorsiening vir die vrye uitruiling van produkte tussen die twee lande met uitsondering van bier en ander alkoholiese drank. Doeane- en aksynsbelasting op laasgenoemde produkte is dieselfde as in die R.S.A. en word plaaslik ingevorder. Inkomste hieruit was R96,370 in 1959; R134,242 in 1960; R167,246 in 1961 en R188,423 in 1962.

As gevolg van hierdie vrye uitruiling van produkte en vervaardigde goedere, is dit moeilik om akkurate statistieke van in- en uitvoere te verkry. Tabelle is opgestel uit syfers van handelaars en produsente verkry.²⁾ Die grootste gedeelte van die invoere kom van die R.S.A. en bestaan hoofsaaklik uit voedsel en verbruikersprodukte.

(a) *Invoere.*

Dit is uiters moeilik om tendense ten opsigte van individuele items te ontleed, omdat daar nie 'n standaardklassifikasie vir statistiese doeleindes ten opsigte van die verskillende invoerprodukte bestaan nie. Gevolglik is verskillende artikels onder verskillende hoofde oor die afgelope aantal jare saamgevat. Betreffende totale invoer is die 1949-invoer reeds in 1952 verdubbel, terwyl die 1952-totaal weer in 1960 verdubbel is. In 1962 is 1961 se totale invoer byna verdubbel. Hierdie geweldige toename in 1962 is hoofsaaklik die gevolg van verhoogde invoer van trekkers, skrapers, ens., petrol, olie, ghries en paraffien en ander artikels (nie gespesifiseer, hoofsaaklik voedselprodukte) vir R13,719,000 teenoor R3,426,000 in 1961.

(b) *Uitvoere.*

'n Snelle styging in uitvoere het in 1960 begin toe goedere ter waarde van R12,267,404 teenoor R8,749,056 in 1959 uitvoer is.

Om die relatiewe belangrikheid van die verskillende uitvoerprodukte, in groepe geklassifiseer, as uitvoerprodukte te bepaal, is in die onderstaande tabel persentasies t.o.v. die totale uitvoer vir elke groep produkte aangetoon. Dit is vir die jare 1959—1962 gedoen.

TABEL VII.

Totale uitvoer in groepe verdeel en uitgedruk as % van totaal.*

Groep	Persentasie			
	1959	1960	1961	1962
1. Minerale grondstowwe	47.9	46.8	40.6	32.0
Waarvan asbestos = % van (1)	99.0	99.0	98.2	98.0
2. Halvervaardigde en vervaardigde goedere	23.8	32.5	37.1	49.0
Waarvan suiker = % van (2)	40.3	65.2	78.3	83.0
3. Akkerbouprod. (grondstowwe) (Katoen, rys en sitrus veral)	17.5	11.5	11.5	9.5
4. Lewende hawe en produkte	10.8	9.2	10.8	9.5
Waarvan slagvee = % van (4) (Huide en velle ook belangrik)	85.2	92.9	92.9	94.0

* Swaziland Annual Reports 1959—1962.

Hieruit kan afgelei word dat mineralegrondstowwe sedert 1959 hulle relatiewe belangrikheid as uitvoerprodukt begin verloor het. In 1959 was dit 47.9% van die totale uitvoere terwyl dit in 1962 slegs 32% beloop het. Asbestos bly nog die belangrikste mineraaluitvoergrondstof en het oor die jare 98—99% van die totale mineraaluitvoere beloop. 'n Dalende persentasiesyfer word by landbouprodukte en lewende hawe gemerk, hoofsaaklik as gevolg van verdere verwerking van sekere materiale. Daarenteen het die relatiewe belangrikheid van halfvervaardigde en vervaardigde goedere oor die bepaalde tydperk sterk toegeneem; van 23.8% in 1959 tot 49% van die jaarlikse uitvoer in 1962. Dit is 'n gesonde ekonomiese tendens.

Konkluderend kan slegs gestel word dat bogenoemde in- en uitvoersyfers alleen maar tendense kan aantoon, omdat die betroubaarheid van die syfers geensins gewaarborg kan word nie.

4. *Die rol van kapitaal in ekonomiese groei.*

By die bestudering van ekonomiese groei neem kapitaalvorming 'n sentrale posisie in. Dit is ook die middelpunt by alle groeiteorie-analises in die ekonomie. Twee uiteenlopende standpunte van hoe kapitaalvorming geskied, kan in die groeiteorieë onderskei word, nl.:

- (i) aan die hand van die produksiefunksie en
- (ii) aan die hand van die grenskapitaalopbrengsverhouding waar veral op die faktore gelet word soos rentekoers, aard van die produksiefunksie, aard van die innovasies en mengsel van produkte wat die grenskapitaalopbrengsverhouding beïnvloed. Hierdie belangrikheid van kapitaal spruit voort uit die feit dat die kapasiteit van 'n volk deur die hoeveelheid kapitaalgoedere bepaal word. Die aktiwiteit van die volkshuishouding is hoofsaaklik afhanklik van die produksievermoë van die huishouding.³⁾

Aangesien geen volksinkomesyfer nog van Swaziland bestaan nie, sou dit nutteloos wees om bogenoemde benaderings verder te ontleed aangesien albei met die volksinkome werk. Verder blyk dit ook onmoontlik om met beskikbare gegewens die kapitaalgoederevoorraad te kan bepaal.

As gevolg van hierdie gebrek wil ons hier 'n ander benadering volg. Ons wil hier kortliks let op die verskillende aspekte van die absorpsie of produktiewe gebruik van buitelandse kapitaal in die ekonomiese groei van onderontwikkelde gebiede; elke aspek wat weer sy eie probleme meebring. Die oogmerk is dus om 'n analitiese bespreking van sommige van hierdie probleme te gee, soos onder andere die rol van supplementêre plaaslike besparings, die rol van komplementêre faktore in die vorm van tegniese vernuf en ondernemerskap en die langtermyn-effekte van vreemde kapitaalbeleggings in die versnelling en aanmoediging van plaaslike kapitaalakkumulاسie en ondernemingsgees, en om die gevolgtrekkings hieruit op die ekonomiese groei van Swaziland te probeer toepas.

Soos hierbo gestel, is baie aandag reeds aan die bepaling van die vereiste hoeveelheid kapitaal vir onderontwikkelde gebiede gewy. Dit blyk egter 'n logiese benadering om die probleem van ekonomiese groei sommer by die aanvang 'n sistematiese behandeling te gee van die proses van effektiewe benutting van buitelandse kapitaal en die oorweging wat dit reël, want kapitaalvereiste is 'n funksie van die kapasiteit om te absorbeer. Dit blyk nog meer van belang te wees as ons kan leer uit die ervaring van Westerse en Oosterse lande met sommige Afrikastate in die afgelope jare.

Die probleem word duidelik saamgevat in 'n studie van die Verenigde Volke:

„... the adequacy of a given capital flow from the point of view of economic development does not depend on its amount alone but on several factors including in particular, the form it takes and the fields of activity in which the capital it applied”.⁴⁾

'n Belangrike faktor by die bepaling van die hoeveelheid buitelandse kapitaal is tot welke mate rente, dividende en die gereëlde amortisasie van die koopsom in die buiteland betaal sal kan word. Onvermoë om dit te doen sal inflasie of druk op die betalingsbalans teweegbring met 'n stremmende effek op groei. 'n Belangrike maatstaf, verder, vir die produktiewe gebruik van kapitaal is die effek wat dit op plaaslike besparings, ondernemingsgees en belegging in dieselfde of verwante velde het.

Addisionele binnelandse besparing is essensieel omdat *nie* met buitelandse kapitaal verbruiksgoedere aangekoop kan word nie maar alleen kapitaalgoedere wat ingevoer word. Hierdie beperkte binnelandse besparing moet op die produktiefste manier gekanaliseer word. Verdere komplementêre faktore is die rol van ondernemersbekwaamheid en tegniese bestuursvernuf.

Oor die algemeen gestel, sal die koers van effektiewe benutting van buitelandse kapitaal in 'n ontwikkelende ekonomie oor 'n tydperk toeneem as daar 'n geleidelike groei van die komplementêre faktore en die nodige veranderings in tegniek, organisasie en instellings plaasvind. Kapitaal is dus primêr, dit moet daar wees, maar die benutting moet ook reg wees en hierdie graad van benutting sal die grenskoers bepaal tesame met die standaard van die komplementêre faktore.

Wat die buitelandse investeringspatroon betref, kan hoofsaaklik vier tipes onderskei word:

- (a) Regstreekse investerings, d.w.s. investerings deur privaat-ondernemings van die buiteland in privaat binnelandse ondernemings.
- (b) Onregstreekse investerings, d.w.s. deur die privaatsektor van die buiteland in regerings- of semi-regeringsprojekte in die binneland.
- (c) Regeringsinvesterings, d.w.s. lenings van 'n buitelandse regering aan die binnelandse regering, en
- (d) internasionale investerings, d.w.s. lenings van internasionale finansieringsorganisasies wat aan die binnelandse regering of selfs aan die privaat finansierings- of ondernemingsgroepe verstrekkend kan word.⁵⁾

Regstreekse investerings geskied gewoonlik deur middel van die stigting van filiaalmaatskappye.

Die verskillende oorwegings wat die regstreekse investering beheer, kan in verband met sekere eienskappe van ontwikkelde gebiede gestel word soos onder andere genoegsame vraag of mark, beskikbaarheid van sosiale geriewe of middele wat die opbrengskoers op investerings kan verhoog en probleme of gemak van oordraging van betalings. Indien 'n bedrag dus gevestig wil word om die handwerkbedryf in 'n

sekere gebied te vervang, moet dit teen 'n laer koste kan produseer en moet die mark uitgebrei word deur die substitusie- en inkom-effek van 'n nuwe laer prys. Indien daar 'n redelik verspreide gekommersialiseerde landbou bestaan, sal gelyktydig met die uitbreiding van landbouproduksie 'n mark vir verdere industrieë geskep word. Hoewel interne vraag na nywerheidsprodukte buitelandse belegging ontmoedig, bestaan daar in die meeste gevalle 'n eksterne vraag na invoerprodukte, veral grondstowwe, in onderontwikkelde gebiede wat buitelandse kapitaal na die ekstraktiewe nywerhede trek. Vervanging van invoere, meestal deur tariewe, skep 'n interne vraag; indien die vraag groot genoeg is vir doeltreffende produksie, sal 'n invoervervangingsbedryf binne hierdie tariefmure tot stand kom.

Die afwesigheid van sosiale geriewe in die vorm van vervoer en kommunikasiefasiliteite, watervoorsiening, elektrisiteitsvoorsiening, reparasie- en onderhoudsdienste en bemarkingsfasiliteite, d.i. dienste wat oor die algemeen deur alle nywerhede gebruik word wat in regstreekse produktiewe sektore betrokke is, belemmer regstreekse investering in sodanige ekonomie. Hierdie kapitaalinvesterings realiseer oor die langtermyn, en hulle regstreekse winsgewendheid moet as sekondêr gesien word terwyl die eksterne besparings wat dit vir ander nywerhede skep, as primêr geld. Dit voorsien in die stimulering van 'n onsekere toekomstige vraag deur die gevolglike ontwikkeling van nywerhede, behalwe in die geval waar dit aan 'n reeds versadigde vraag voldoen, bv. die byvoeging van 'n bykomende spoorweg by 'n reeds bestaande een wat teen oorkapasiteit werk. Die onaantreklikheid van sulke projekte vir private investering, lokaal en buitelandse, ten minste in die aanvanklike stadium, wanneer hulle gerig is op verwagte vraag en nie werklike vraag nie, strek blykbaar net so ver as wat hierdie private investering in onmiddellike private winste eerder as in breër sosiale produktiwiteit belangstel.

Wanneer hierdie fasiliteite deur private belegging geskep moet word, sal die klein en gemiddelde privaat investeerder nie aangetrek word nie, maar slegs die groot belegger wat in 'n posisie is om dan hoë winste uit skaars grondstowwe te

maak, soos bv. die eksploitasie van olie of yster en staal, wat 'n groot wêreldvraag geniet. Dit is beter as hierdie fasiliteite deur openbare of semi-openbare instellings verskaf word, want dit kan lei tot agglomerasie van verskillende nywerhede met 'n volle besetting van diens a.g.v. die diversiteitsverskynsel. Dit is in hierdie gevalle wanneer met onregstreekse, regerings- en internasionale investerings te doen gekry word.

Primêr onderliggend aan die investeringsprogram t.o.v. hierdie sosiale dienste en die verkryging van 'n gebalanseerde groei is die verhoging in landbouproduktiwiteite, sodat 'n interne vraag na die produkte van hierdie op te rigte nywerhede vanweë 'n hoër inkome kan ontstaan. Die verhoogde landbouproduksie kan dan die nywerhede van grondstowwe voorsien asook die nodige koopkrag beskikbaar stel vir die aankoop van die vervaardigde produkte. Hierdie stellings sal hierna duidelik in verband met die toekomstige ekonomiese groei van Swaziland veral in soverre dit seksionele of integrale groei betref, gestel word want dit bied 'n blykbare verklaringsgrond vir die ideaal van geïntegreerde ekonomiese groei wat deur die Ekonomiese Sending in 1960 gestel is.

Die ander faktor, naamlik die gemak van oordraging van rente, dividende en amortisasie van kapitaal het ook 'n invloed op buitelandse investering. Dit is wanneer valutakontrole ingestel word en die uitvoerposisie van die land nie sterk genoeg is nie.

Histories gaan belegging in die handel altyd belegging in produktiewe bedrywe vooraf. Hoë winste vir die handelaar neig tot die daarstelling van nuwe handelondernemings wat weer 'n behoefte aan sosiale geriewe skep. Dit het dan weer 'n kumulatiewe effek omdat vanweë die sosiale geriewe meer kapitaal, plaaslik en buitelands, na die handelsektor getrek word. Die meeste belangstelling in 'n onderontwikkelde ekonomie is in sy uitvoersektor, omdat hier kontak met ontwikkelde lande gemaak word en omdat slegs produkte ten opsigte waarvan 'n vergelykende kostevoordeel besit word uitgevoer word. Verbeterings in tegniek (ander dinge konstant) blyk uitvoergeriënteerd te wees. Dit begunstig die vloeï van kapitaal na die uitvoersektor.

Ons wil ook kortliks let op 'n paar langtermynneffekte van

kapitaal op ekonomiese groei. Die langtermyn effek van 'n buitelandse investering strek buite die sektore waarin dit belê word. Dit skep verhoogde inkomste in die investeringsektore in die eerste instansie, wat weer 'n ketting van regstreekse en onregstreekse effekte skep. Inkomstestyging in 'n gegewe sektor verhoog die vraag na produkte van ander nywerhede. Ook die absorpsiemateriaal van hierdie sektor sal die vraag na produkte van ander sektore stimuleer. Indien nog geen nywerhede bestaan om aan hierdie nuwe nywerheid te voorsien nie, sal hulle ontwikkel. Hierdie reaksieketting kan ons dan naderhand in orde van belangrikheid rangskik wat dan op die voorsieningskoëffisiënt berus. Hierdie ontwikkeling van die sekondêre nywerhede sal die inkomste verhoog, wat weer verdere verbruiksgoederywerhede sal stimuleer. Groter vraag na behuising en ander dienste, d.w.s. tersiêre aktiwiteite, sal vanweë hierdie verhoogde inkomste ontstaan. Verder mag ook die verwerking van byprodukte gestimuleer word.

Ons kan dus beweer dat sekere „primêre groeisektore” in die ontwikkeling van enige land bestaan (V.S.A. katoen 1780—1840; spoorweë, ens.), waarop die „sekondêre groeisektore” gebaseer is. Eersgenoemde voorsien dus in die behoeftes (produkte en dienste) van laasgenoemde. Die aanleg van spoorweë kan bv. ook in Swaziland lei tot groter yster- en staalproduksie, beter benutting van bosbouprodukte, verhoogde uitvoere, verdieners van buitelandse valuta, vermindering van die vervoerkoste en die uitbreiding van die interne mark vir ander nywerhede.

Hierdie interverhouding tussen die primêre en sekondêre groeisektore verhoog weer die inkomste en effektiewe vraag waarop verdere tersiêre aktiwiteite gebaseer kan word. Hierdie onderskeiding maak dit moontlik om die sektore waarin buitelandse kapitaal inisieel ingevloei het te isoleer om die invloed daarvan op die ander sektore te kan bepaal. In 'n onderontwikkelde land sal die sekondêre invloed van so 'n inisiele kapitaalinvloed afhang van sekere faktore eie aan onderontwikkeltheid, nl. die beskikbaarheid van ondernemers, bestuurders, tegniese vernuf en 'n geskikte arbeidsmag. Hierdie faktore kan die sekondêre invloed belemmer en moet dus aangevul word indien die groei 'n normale verloop wil hê.

Die nie-beskikbaarheid van plaaslike besparings is 'n beperkende faktor in die realisasie van nuwe moontlikhede. Die gewone vermenigvuldiger-versnellerteorieë word uit ontwikkelde ekonomieë geneem waar die ekonomie redelik gediversifiseer is en redelike produksiekapasiteit besit wat vanweë die investering van die nuwe sektor slegs geaktiveer word. Nou verbonde hiermee is die veronderstelling van genoegsame interne besparings en goed georganiseerde finansiële instellings om hierdie besparings na produktiewe sektore te kanaliseer. In die afwesigheid van die finansiële instellings sal die nuwe kapitaalbelegging inflasionêre druk en 'n verhoging van invoere veroorsaak. Die lekkasie (spare) in die werking van die vermenigvuldiger-versneller-werking is dus te hoog.

Produktiewe fasiliteite in die vorm van sosiale geriewe en produktiewe kapitaaluitrusting vir nywerhede moet eers geskep word voordat enige sekondêre werkinge uit die inkome van die buitelandse kapitaalsektor gerealiseer kan word. Dit bring dus mee dat die verhoogde inkome in spare gemobiliseer moet word en vir kapitaalvorming gebruik moet word. Verbruik moet dus nie in verhouding met inkome styg nie. Met 'n grensbesparingskoers hoër as die gemiddelde besparingskoers is dit moontlik om die gemiddelde besparingskoers vir die volgende periode te verhoog. Indien 'n hoër grensbesparingskoers eenmaal bereik is en dit van jaar tot jaar gehandhaaf kan word, sal die gemiddelde besparingskoers bly styg en met die tyd sal die gemiddelde beleggingskoers ook hoër word, met die gevolg dat die groeiproses self sal evolueer. Die probleem in onderontwikkelde gebiede is gewoonlik dat die grootste gedeelte van die inkome na die werkersklas vloei en dat dit juis hierdie klas is wat feitlik hulle hele inkome verbruik. Dit geld ook van 'n verhoging in inkome. Spare is dus gewoonlik afhanklik van ondernemingsbeslissings wat gewoonlik in die minderheid is. Omdat die spaargeneigdheid in onderontwikkelde gebiede so laag is, is dit feitlik onmoontlik om enige groei te verkry sonder buitelandse kapitaal. Die spare is gewoonlik 2% van die inkomste, terwyl dit nie eers die nasionale inkome 1% laat styg nie. Op grond hiervan kan die verklaring van prof. Seldenrath, wat 'n tipe van agglomerasieproses van nywerhede op binnelandse besparing grond, nie

aanvaar word nie. Daar moet egter binnelandse besparing wees, sodat buitelandse kapitaal onder geen omstandighede vir die aankoop van verbruiksgoedere aangewend moet word nie, want dit sal druk op die betalingsbalans uitoefen. Dit alles dui weer op die verhoging van die produktiwiteit van die werkers, sodat hulle meer kan spaar sodat binnelandse kapitaalvorming (aannemende dat georganiseerde finansiële instellings bestaan) kan plaasvind om mettertyd vir amortisasie van buitelandse kapitaalbeleggings gebruik te kan word. Dit is in dié lig dat interne besparings as 'n belangrike komplementêre faktor bestempel word.

5. Kapitaal en die ekonomiese groei van Swaziland met spesiale verwysing na die ontwikkelingstreke.

Met voorgaande bespreking in gedagte kan ons dit nou met die ekonomiese groei van Swaziland in verband probeer bring.

Aanvanklik is reeds gestel dat Swaziland oor groot ontwikkelingspotensialiteite beskik wat slegs op eksploitasie wag. Die Ekonomiese Sending het in 1960 die vraag gestel of die toekomstige groei van die gebied seksioneel of integraal moet wees en tot die gevolgtrekking gekom dat die integrale groei die wenslike sou wees. Hierdie ideaal sou die wenslike wees, maar gesien teen die historiese groeipatroon en die moontlike toekomstige groeistruktuur kan voorlopig 'n vraagteken daaragter geplaas word.

Swaziland verkeer in die ongelukkige posisie dat dit t.o.v. die huidige kommunikasienetwerk 'n geïsoleerde bestaan moes voer. Spoorwegeindpunte is by Lothair in die weste, Barber-ton in die noorde, Goba in die ooste en Gollel in die suide. Uit die oogpunt van kommunikasie gesien, het Swaziland nog altyd vanweë hierdie historiese ongeluksposisie 'n gebrek aan kapitaal ondervind omdat dit eerder na die omliggende dele met dieselfde bronnepotensiaal maar met die voordeel van kommunikasiemiddele gevloei het. Die „primêre groeisektore” of sosiale geriewe was dus nie beskikbaar om kapitaal vir „sekondêre groeisektore” te trek nie. Hierdie faktore en die heersende toestande in die gebiede het meegebring dat die

Britse Regering tot 1945 geen groot beleggings in die gebied wou maak nie. Van 1918 tot 1938 het die jaarlikse uitgawes van die Britse Regering maar baie stadig gestyg van R140,000 tot R332,000. Met die deurvoering van die Colonial Development and Welfare Act in 1945 is 'n meer positiewe beleid begin volg en is meer kapitaal aan die gebied beskikbaar gestel, 'n vorm van regeringsinvestering dus. In die periode 1945/50 is 'n bedrag van R1,017,240 en in 1950/55 R1,380,316 deur die Colonial Development and Welfare Fund hoofsaaklik aan kapitale werke, opleiding en navorsing bestee. 'n Geweldige toename is in 1955/60 ondervind toe hierdie uitgawes op R122,096 te staan gekom het. In totaal is tot 1960 R5,519,652 bestee. Hierdie bedrag is hoofsaaklik opgeneem in basiese sosiale geriewe o.a. bou van paaie, watervoorsiening, elektrisiteitsverskaffing ens. asook vir die daarstelling van sekere komplementêre faktore d.m.v. opleiding en navorsing.

Die aanwesigheid, al dan nie, van die komplementêre faktore soos spare, bestuurders, tegnisi, ens. op sekere geografiese plekke in die gebied het 'n sekere ontwikkelingspatroon veroorsaak. Uit die aard van die saak sou hierdie faktore hulle in die gebiede gaan vestig waar bronnepotensiaal beskikbaar is vir ontwikkeling. Histories gesien het die blankes 'n groot voorsprong op die Swazi t.o.v. hierdie komplementêre faktore gehad sodat die blankes, niteenstaande geografiese bevolkingsverskuiwings vanweë grondaankope, vandag in besit is van die dele met die grootste bronnepotensiaal. Daar kan dus min twyfel bestaan dat die huidige sentra van ontwikkeling in Swaziland sal voortgaan om die gebied se ekonomiese groei in die voorsienbare toekoms te lei, aangesien hulle Swaziland se groot bronnepotensiaal wat betref delfstowwe, besproei-bare gebiede en dies meer uitmaak. In die verlede het die dele die grootste aandeel van die ervaring en kapitaal van ondernemers getrek wat vir Swaziland beskikbaar geword het en hulle sal waarskynlik voortgaan om dit te doen. Omdat die „primêre groeisektore” in hierdie gebiede reeds geheel of gedeeltelik in werking gestel is, sal die kumulatiewe werking soos in die vorige paragraaf uiteengesit, in werking tree en die inskakeling van die sekondêre en tersiêre sektore stimuleer. Hier kan dus mettertyd 'n agglomerasie van nywerhede

ontstaan wat die seksionele ontwikkelingspatroon baie sal versterk. Indien alle streke van die land en alle seksies van die bevolking voordeel moet haal uit die vordering wat gemaak word, d.w.s. indien geïntegreerde ekonomiese groei moet plaasvind, sal daar egter 'n gelyktydige versnelling van die proses van oorgang van die onderhoudseksonomie na produksie vir die mark moet plaasvind. Dit is myns insiens die probleem wat die ideaal van geïntegreerde ekonomiese groei soos die van die Ekonomiese Sending in die gesig staar.

Hierdie sentra van ontwikkeling is die Mbabane/Manzini-streek, Piggs Peak/Lomati Vallei-streek, Erandie/Hlume-streek en die Ubombo/Big Bend-streek.⁶⁾

Die grootste enkele ontwikkeling in die Mbabane/Manzini-streek is die Usutu-woude waarin reeds 'n kapitaalbelegging van R6½-miljoen gemaak is, hoofsaaklik regeringsinvestering deur die C.D.C. en verdere aansienlike regstreekse investering deur Courtaulds, Ltd. in die Usutu Pulp-meule. Die Malkerns-besproeiingsgebied in die Middelveld ressorteer ook onder hierdie streek. Hierdie gebied hou groot potensialiteite vir die produksie van sitrusvrugte in, wat 'n verdere uitbreiding van inlêfabrieke kan meebring.

Uit die oogpunt van kommunikasie beskou, het hierdie area die voordeel dat die hoofpad van Transvaal na Lourenco Marques hierdeur loop. Die potensiele belangrikheid van die gebied word duideliker as ons dit sien in die lig van die ysterertsrif by Bomvu Ridge en die spoorweg wat daar gebou word. Hierdie spoorweg na Lourenco Marques verlos Swaziland van sy geïsoleerde posisie en dit hou verreikende gevolge in t.o.v. nywerheidsontwikkeling vir die gebiede waardeer dit beweeg. Groot onregstreekse investeringe van ongeveer R7 miljoen is nou vir die bou van die spoorweg gemaak. Verdere onregstreekse investeringe volg by die eksploitasie van die ysterertsmyne. Groot beleggings is en word gedoen in die oprigting van die Edwaleni Elektriesiteitskema⁷⁾ by die Klein en Groot Usuturiviere om die Mbabane/Manzini-streek van elektrisiteit te voorsien. Die laaste fase van die skema sal in 1965 afgehandel word, wanneer hier ongeveer 20,000 kilowatt krag vervaardig sal word. Beplanning word reeds gedoen vir die installasie van 'n verdere eenheid met 'n kapasiteit van

10,000 kilowatt. Vyf klein elektrisiteitskemas bestaan reeds.

Verder is in die streek ook reeds verskeie klein nywerhede opgerig, wat sekere landbouprodukte verwerk.

Op grond van hierdie situasie, 'n situasie waar toestande uiters gunstig is vir nywerheidsontwikkeling omdat al die komplementêre faktore beskikbaar is met as belangrike die spoorlyn wat deur die sentrale deel loop, kan beweer word dat kapitaal geredelik na hierdie streek sal vloeï, soos in die verlede reeds ondervind, en dat dit tot die vernaamste sentra van ekonomiese groei in Swaziland kan ontwikkel. Die spoor het 'n nuwe era in die ekonomiese groei van Swaziland geopen, en met die reeds bestaande en bykomende sosiale geriewe kan hier 'n geweldige sametrekking van nywerhede in die voorsienbare toekoms plaasvind. 'n Beperkende faktor mag tegniese personeel wees, maar op grond van sekere aanbevelings van die Ekonomiese Sending is daar met grootskaalse opleidingsprogramme begin. Hierdie sentraal-westelike streek in Swaziland mag 'n Suid-Transvaalse groeipatroon volg in soverre dit in konsentrasie van nywerhede in die Hoëkommisarisgebied betref.

'n Tweede ontwikkelingsentrum is die Piggs Peak/Lomati vallei-strook, wat oor groot mineralerykdom in die vorm van asbestos, bosboupotensiaal en die besproeibare gebied van die Lomativallei by die Ngomi Estates beskik. Geen uitermate groot nywerheidsontwikkeling en kapitaalaantrekking kan hier verwag word nie omdat die gebied, hoofsaaklik a.g.v. geografiese faktore, mank gaan aan die nodige kommunikasiemiddele.

'n Derde ontwikkelingsentrum is die Eranchi/Mhlumestreek. Dit is in die noordoostelike laeveld geleë en is een van die jongste intensief-ontwikkelde gebiede in Swaziland. Die ontwikkeling is geïnisieer deur 'n regeringsinvestering deur die Colonial Development Corporation vir die aankoop van besproeibare gronde en die bou van 'n 42 myl lange kanaal uit die Komatirivier. Hierdie beleggings is aangevul deur 'n private regstreekse investering deur Hulett and Sons in die Mhlumesuikermeule. Net soos die Piggs Peak/Lomati-streek bevind hierdie streek hom ook in 'n redelik geïsoleerde posisie, wat 'n beperkende faktor op grootskaalse kapitaalaantrekking is.

Daar bestaan egter genoeg potensiaal vir redelike uitbreidings.

Die laaste ontwikkelingstreek is die Big Bend/Ubombosone. Hier vind ons ook 'n konsentrasie van die aktiwiteit wat rondom besproeiing opgebou is. Die groot maatskappye het ook hier d.m.v. regstreekse investering belange verkry o.a. in die suikermeule. Hulle is Ubombo Ranches, Ren Syndicate en Crooks Plantations. Hierdie streek besit moontlik 'n groter potensiaal t.o.v. die aantrekking van kapitaal as die noordelike streke, aangesien dit binne redelike bereikbaarheid van die spoorweg is.

Daar is beweer dat indien 'n geïntegreerde groei verkry wil word, die produktiwiteit in die landbousektor, waarin meestal Swazi's betrokke is, sodanig verhoog moet word dat vir die mark geproduseer kan word, d.w.s. vir die voorsiening van grondstowwe aan sekere nywerhede of vir uitvoerdoeleindes. Hierdie feit, wat 'n voorvereiste vir geïntegreerde ekonomiese groei is, is blykbaar deur die Ekonomiese Sending besef, soos afgelei kan word uit sekere aanbevelings deur hulle t.o.v. produktiwiteitsverhogende faktore gemaak. In die eerste instansie is deur hulle aanbeveel dat 'n kapitale uitgawe van R948,000 vir die periode 1960/61 tot 1963/64 gemaak moet word, waarby ingesluit is 'n som van R250,000 vir primêre opleiding van Swazi's.⁸⁾ Verder moet die probleem van tegniese opleiding, volgens aanbeveling, in samewerking met die twee ander Hoëkommissarisgebiede op 'n doeltreffende basis opgelos word.

Tweedens is die instelling van 'n landboukredietskema met 'n aanvangskapitaal van R100,000 aanbeveel, om krediet aan boere vir implemente, bemestingstowwe, ens. beskikbaar te stel.⁹⁾ Ten opsigte van hierdie skema het die Hoë Kommissaris van Swaziland, sir Brian Marwick, op 13 Feb. 1964 verklaar: „The planning is well advanced and I have every confidence that an agricultural credit bank will be established in the not too far distant future”.¹⁰⁾ Sir Brian Marwick spreek by dieselfde geleentheid sy kommer uit oor die groeipatroon van die gebied: „But I am disturbed that, so far, the development of high value crops farming under irrigation has been almost entirely in the hands of European farmers. Of course, the European community is to be congratulated on its initiative

and resourcefulness in launching the citrus and sugar industries, but it must be obvious to all that it is in the interests of the country that there should be far greater Swazi participation in the production of these lucrative crops. If there is not, all this development and prosperity will not be a source of pride and admiration to the Swazi, but perhaps a source of envy and discontent”.

6. *Samevatting.*

Samevattend blyk dit dus dat vanweë die beskikbaarheid van al die komplementêre faktore in die Mbabane/Manzini-streek, dít die sentrum van toekomstige nywerheidsontwikkeling van Swaziland sal vorm, omdat die sekondêre en tersiêre sektore maklik op die reeds bestaande primêre sektore sal kan voortbou. As gevolg van die langtermyn-kumulatiewe effek van inkomstestyging-vraagverhoging sal die meeste kapitaal hier akkumuleer. Geïntegreerde groei kan binne hierdie gegewe seksionele raamwerk plaasvind alleen indien die Swazi wat nog hoofsaaklik op die landbou toegespits is ten volle by die mark-ekonomie geïntegreer kan word.

N. J. Swart.

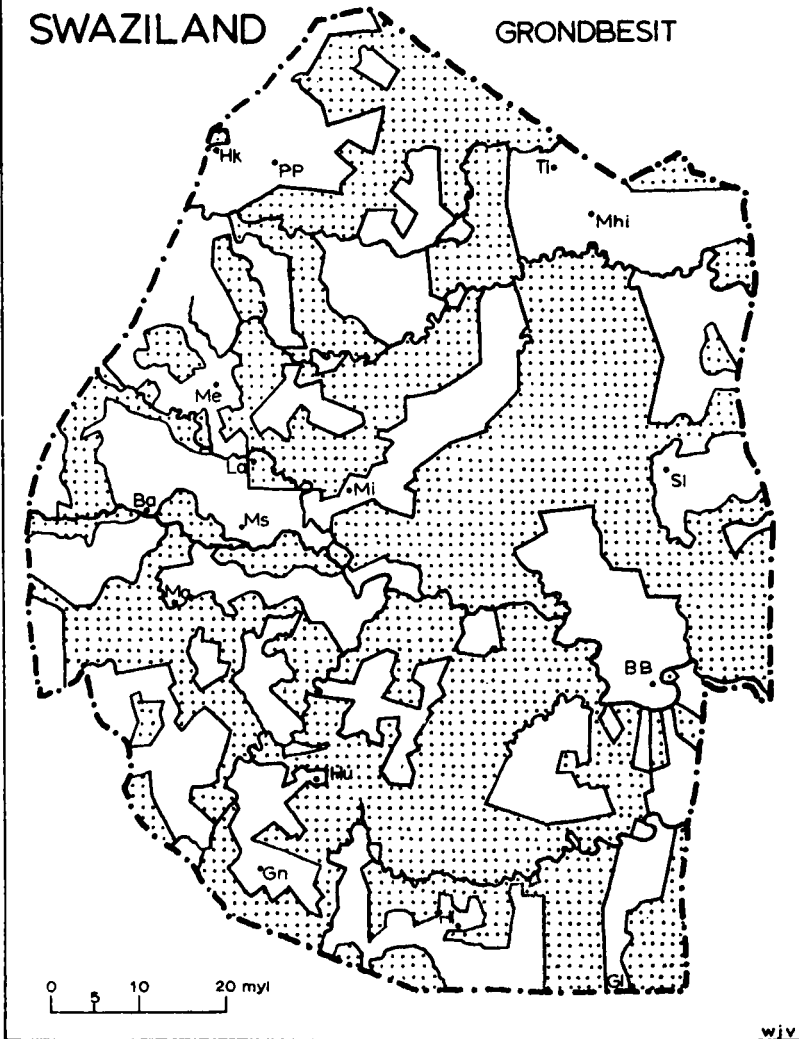
P.U. vir C.H.O., Potchefstroom.

- 1) News from Swaziland, March 4, 1964.
- 2) Swaziland Colonial Reports, 1946—1962.
- 3) Vir 'n duideliker uiteensetting van hierdie benadering asook bepaling van die kapitaalvoorraad verwys ons na F. J. du Plessis: „Die Rol van Kapitaal in die Ekonomiese Groei en ontwikkeling van onderontwikkelde Gebiede”. Lesing voor Afrika-Seminaar, 21 Maart 1962 (gepubl. in *Koers*, Mei/Junie 1962).
- 4) U.N. Department of Economic Affairs: The International flow of Capital, 1946—1952. New York 1954, p. 37.
- 5) F. J. du Plessis, a.w., p. 325.
- 6) L. P. Green & T. J. D. Fair: „Preparing for Swaziland's Economic Growth”, *Optima*, Vol. 10, 1960. pp. 194—206.
- 7) News from Swaziland, No. 82. August 1963.
- 8) Report of an Economic Survey Mission: Basutoland, Bechuanaland Protectorate and Swaziland, Her Majesty's Stationary Office, London, p. 410.
- 9) *Idem*, p. 413.
- 10) News from Swaziland, No. 3, Feb. 13. 1964.

BRONNE:

1. Swaziland Colonial Reports, 1946—1962.
2. Report of an Economic Survey Mission: Basutoland, Bechuanaland Protectorate and Swaziland. Her Majesty's Stationary Office, London, 1960.
3. Optima, Vol. 10, 1960.
4. F. J. du Plessis: Klasaantekeninge: Groeiteorie, 1962.
5. Green, L. P. & Fair, T. J. D.: Development in Africa. Witwatersrand University Press, Johannesburg, 1962.
6. British Information Services: News from Swaziland 1962—1964.
7. Whitson, H. A.: Report on Methods of Regulating Wages in Swaziland, 1964.
8. South African Mining and Engineering Journals.
9. Persoonlike besoek aan Swaziland.

KAART 1.

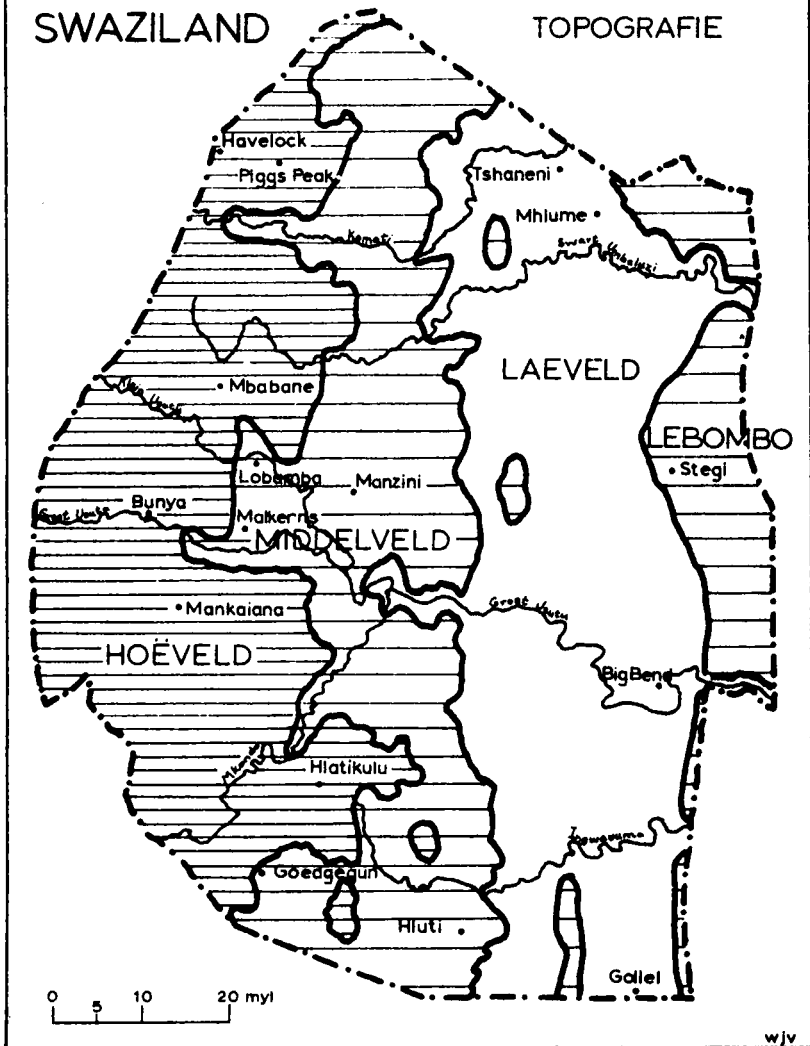

- Swazivolk eiendom
- Privaat eiendom besit deur blankes, kleurlinge en bantoes

KAART 2.

SWAZILAND

TOPOGRAFIE

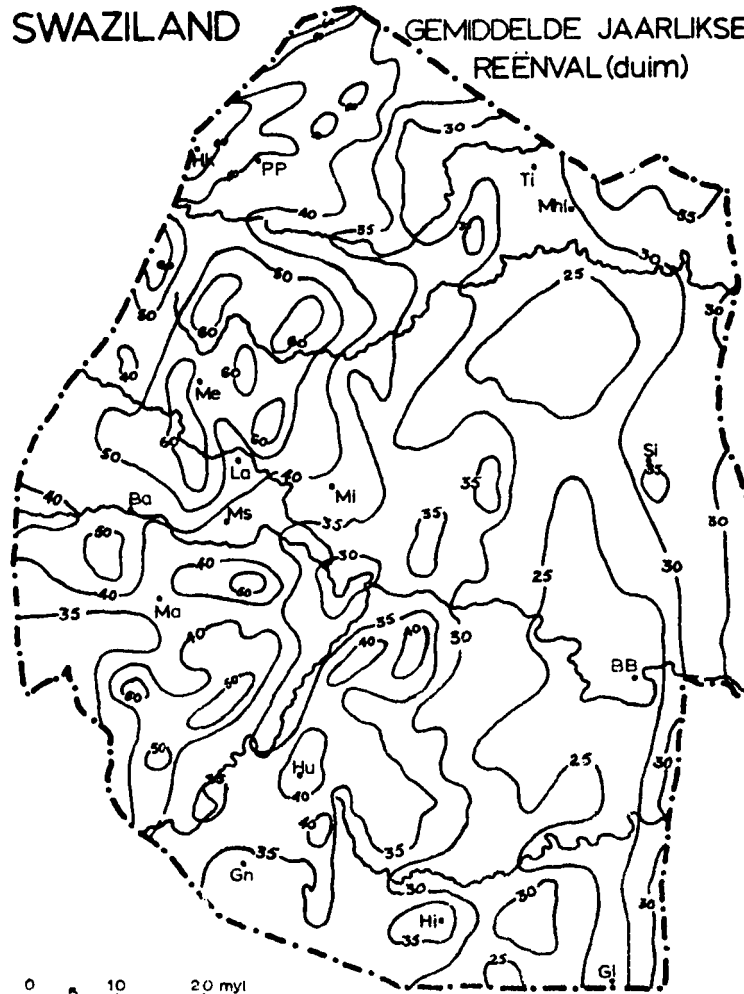

Gemiddelde terreinhoogte	Hoëveld	Middelveld	Laeveld	Lebombo
	3500 vt	2000 vt	800 vt	2000 vt

KAART 3.

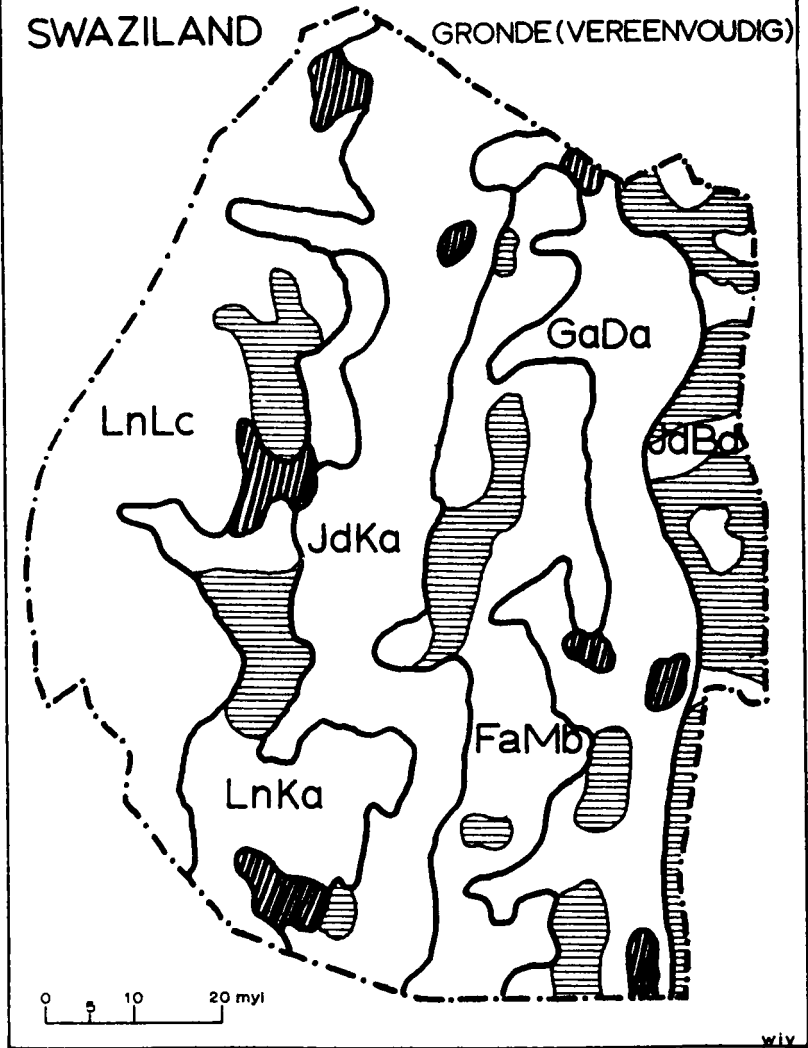
SWAZILAND

GEMIDDELDE JAARLIJKE
REËNVAL (duim)

w.j.v.

KAART 5.

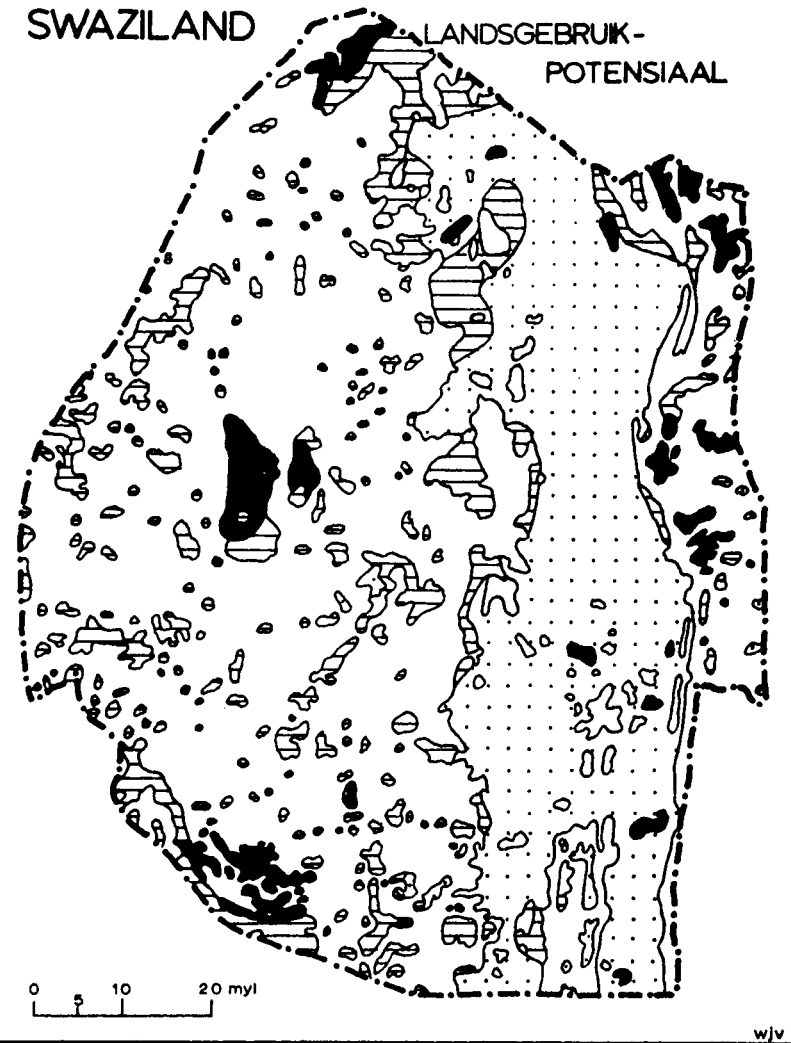

- ☰ Rots, rotspuin en uifers dun grondlaag
- ▨ Rots, rotspuin en uifers dun grondlaag afwesig
- Ln - Rool ferrilltiese kaalisol Jd - Ferslaktele gronde Ga - Roolbruin subariede tropiese gronde
- Lc - Geel ferrilltiese kaalisol Fa - Pseudopodsoliete Da - Vertisole
- Ka - Ferrisollele kaalisol Mb - Halomorfiiese gronde Bd - Litisole

KAART 6.

SWAZILAND

LANDSGEBRUIK-
POTENSIAAL

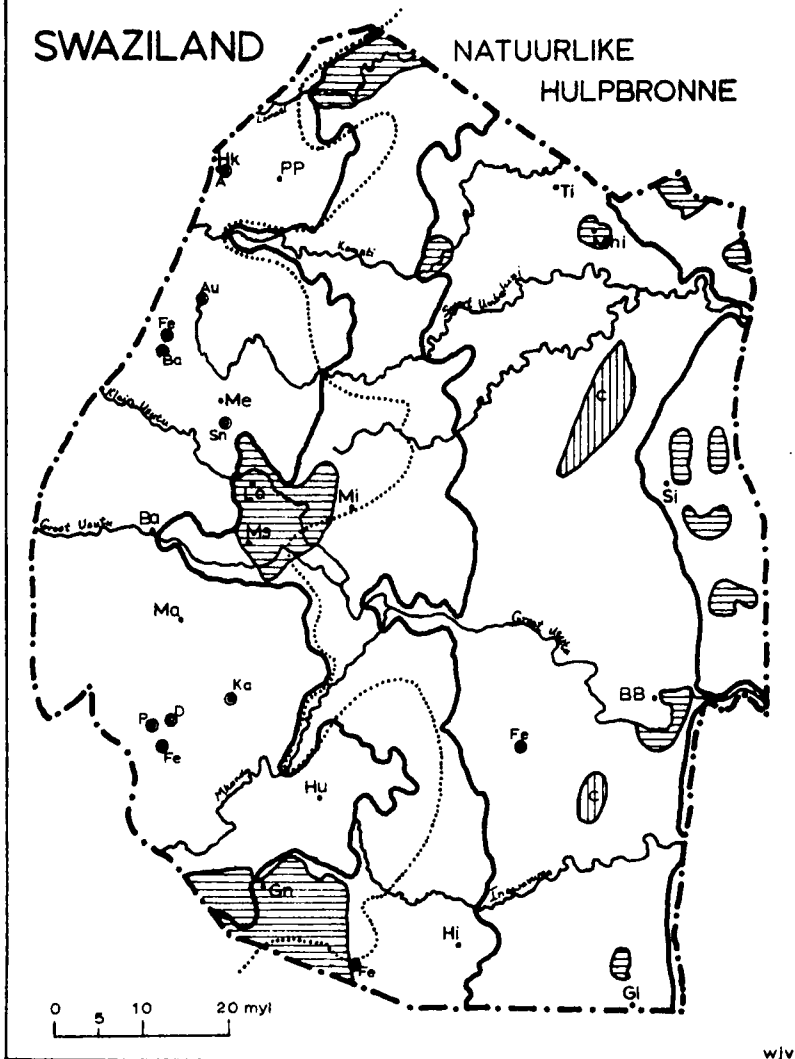
GRONDE	BESTE GRONDE-ANDER					
HELLING	BYNA ORALS MINDER AS 10% OIKWELS OOR 10%					
REËNVAL	+	-	+	-	+	-
KAARTSIMBOOL						
OPPV.(vk.myl)	170	30	800	1650	3600	450

+ gem. jaarlikse reënval bo 30 dm. - gem. jaarlikse reënval onder 30 dm.
Deeltjies kleiner as 500 acres word nie getoon nie

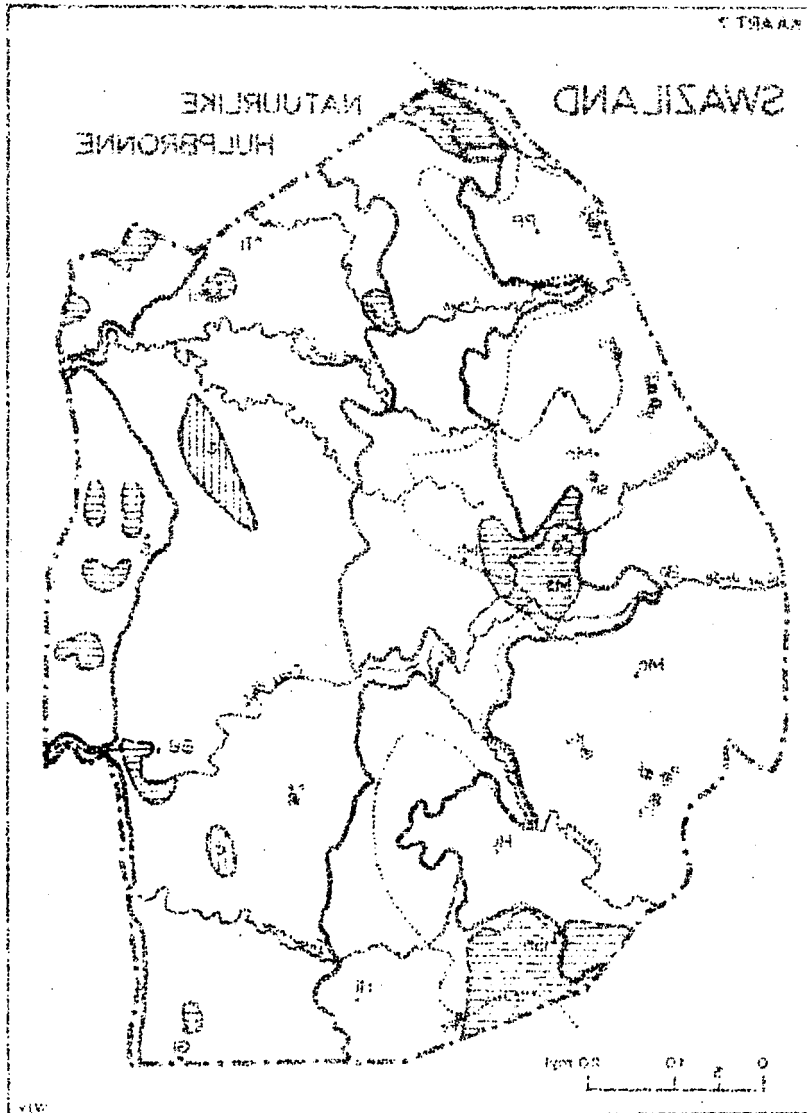
KAART 7.

SWAZILAND

NATUURLIKE
HULPBRONNE

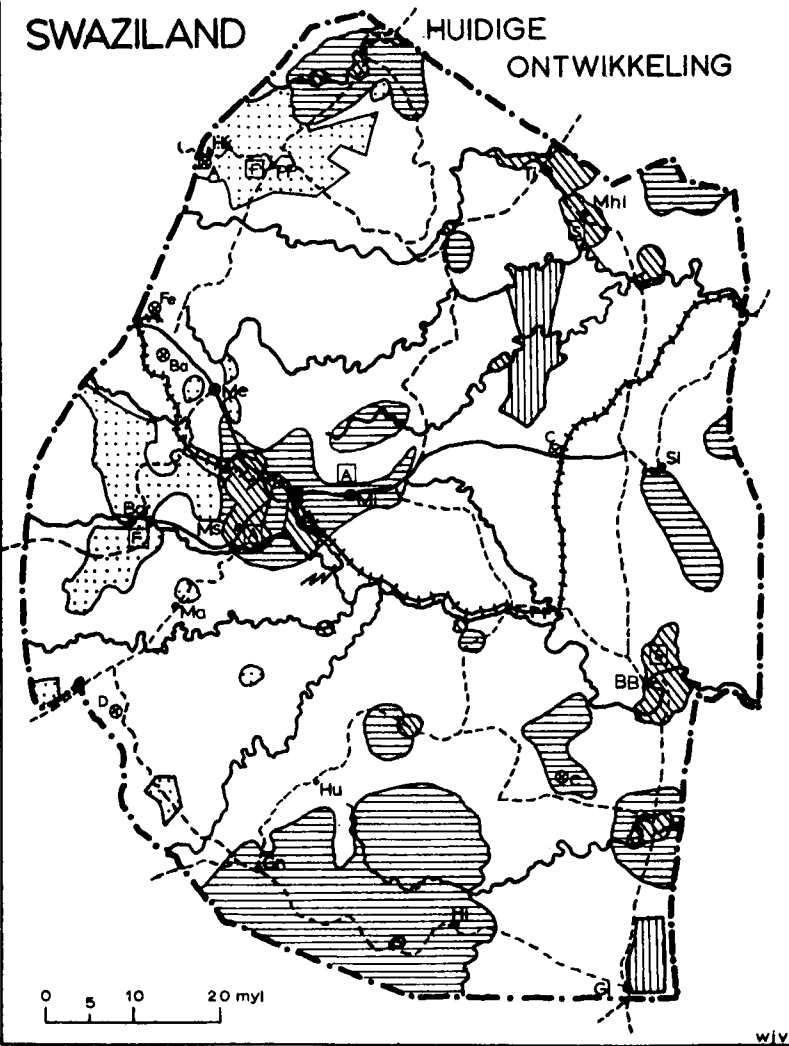

Riviere standhoudend wes van hierdie lyn	A Asbes	Sn Tin
Goele landbougrond	Au Goud	Ka Kaolien
Steenkoolvelde	Fe Ystererts	D Diaspoor
Mineraleafsettings	Ba Bariet	P Pirofilliet

①	Administratiewe	Administrative
②	Streekgebiede	Regional Areas
③	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
④	Streekgebiede	Regional Areas
⑤	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑥	Streekgebiede	Regional Areas
⑦	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑧	Streekgebiede	Regional Areas
⑨	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑩	Streekgebiede	Regional Areas
⑪	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑫	Streekgebiede	Regional Areas
⑬	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑭	Streekgebiede	Regional Areas
⑮	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑯	Streekgebiede	Regional Areas
⑰	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑱	Streekgebiede	Regional Areas
⑲	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
⑳	Streekgebiede	Regional Areas
㉑	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉒	Streekgebiede	Regional Areas
㉓	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉔	Streekgebiede	Regional Areas
㉕	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉖	Streekgebiede	Regional Areas
㉗	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉘	Streekgebiede	Regional Areas
㉙	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉚	Streekgebiede	Regional Areas
㉛	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉜	Streekgebiede	Regional Areas
㉝	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㉞	Streekgebiede	Regional Areas
㉟	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㊱	Streekgebiede	Regional Areas
㊲	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㊳	Streekgebiede	Regional Areas
㊴	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㊵	Streekgebiede	Regional Areas
㊶	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㊷	Streekgebiede	Regional Areas
㊸	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas
㊹	Streekgebiede	Regional Areas
㊺	Gedeeltesgebiede	Sub-regional Areas

KAART 8.

	Hidro-kragsentrale		Hoofpad (geteer)		Grondpaais		Spoortlyn
	Bosbougebiede		MYNBOU		NYWERHEDE		
	Droëland boerdery	A - Asbes	Ba - Bariet	A	Landbouprodukte		
	Besproeide gebiede	C - Steenkool	D - Diaspoor	F	Bosbouprodukte		
	Vetvee plase	Fe - Ystererts		S	Suikermeul		

KAART 9.

SWAZILAND

BEVOLKING

* stel voor 200 persone in platteland ○ hoof bevolkingssentrum, bevolking in honderde